

הרב אריאל בראלי

עבודה בחל"ת בזמן מגפת קורונה

הקדמה

בתקופת הקורונה הגמיש המוסד לביטוח לאומי את הדרישות לקבלת דמי אבטלה וקבע שכל עובד המצוי בחל"ת יכול לקבל דמי אבטלה (אף אם לפי הקריטריונים הרגילים הוא אינו זכאי לכך). כמו כן נקבע כי תקופת הזכאות לדמי אבטלה תוארך עד ה-30.6.2021. באופן זה סייעה המדינה הן לעובדים הן למעסיקים לעבור את התקופה הקשה הזו.¹ ואולם מעסיקים רבים דרשו מהעובדים להמשיך ולהגיע למקום העבודה אף שהם מצויים בחופשה ללא תשלום; חלקם איימו בפיטורין וחלקם הציעו לשלם על העבודה לאחר סיום קבלתם של דמי האבטלה. המעסיקים רצו לשמר את פעילות העסק כדי שבעתיד יוכלו להמשיך לעבוד. יש לברר: האם מעביד יכול לדרוש מעובד להמשיך ולהגיע למקום העבודה, בתואנה שזו טובתו כדי שהעסק לא ייסגר? במקרה שהעובד מסכים לכך, האם מותר לו לעבוד בחל"ת?

א. 'הכל כמנהג המדינה'

פשוט כי שאלה זו יש להפנות לגורמים המוסמכים בביטוח הלאומי, בהינתן שהוא הגוף המשלם את דמי האבטלה, ומכאן שהוא המוסמך לקבוע את התנאים לזכאות העובד.² זאת בפרט שתחום יחסי עבודה מושפע ממנהג המדינה, הואיל וחכמים העריכו ששני הצדדים הסכימו לתנאים המקובלים באותו מקום אלא אם כן פירטו במפורש אחרת. כך מתבאר מדברי הרמב"ם:³ 'כל הנושא ונותן סתם על מנהג המדינה הוא סומך'. וכעין זה כתב גם הרשב"א:⁴ 'כל הדברים מה שנהגו בהם הרבים סתם הרי הוא כתנאי מפורש', ועל פי זה פסק הרב פיינשטיין⁵ שבכל עניין ממוני שאם היו עושים תנאי ביניהם הוא היה מועיל, מועיל מנהג המדינה, משום שזה כאילו התנו. ואפילו אם אחד מהצדדים לא הכיר

1. חופשה ללא תשלום היא תקופה קצובה, שבה יחסי עובד-מעסיק ממשיכים להתקיים בין הצדדים, והיא אינה נחשבת בחישוב הוותק של העובד. היציאה לחל"ת יכולה להיות ביוזמת העובד או ביוזמת המעסיק, ועם זאת היא חייבת להיעשות בהסכמת שני הצדדים.
2. על פי המידע המפורסם באתר הביטוח הלאומי אין למעסיק אפשרות לדרוש מהעובד להגיע לעבודה בזמן חל"ת, ועוד יותר מכך קבלת דמי אבטלה בזמן עבודה היא עבירה פלילית - 'קבלת דבר במרמה'.
3. רמב"ם, הל' מכירה פט"ו ה"ה; וכן כתב שם, הל' זכיה ומתנה פ"ז ה"א-ה"ב.
4. שו"ת הרשב"א, ח"ד סי' קכה; וכן כתב גם שם, ח"ב סי' רסח.
5. שו"ת אגרות משה, חו"מ ח"א סי' עה.

את מנהגי המקום, הוא מחויב בכך, כי גם הוא סמך על הנורמה המקובלת.⁶ ובירושלמי אף נאמר 'מנהג מבטל הלכה', כלומר מנהג מחייב את שני הצדדים גם כאשר הוא אינו תואם להלכה.⁷ לסיכום, דרישה זו אינה חוקית, ועל כן גם על פי ההלכה ברור כי אין למעסיק סמכות לחייב את העובד לעבוד בזמן חל"ת.

ב. הסכמה לעבודה בימי החל"ת

כאשר העובד מסכים להגיע למקום עבודתו, לכאורה אין בכך לשנות את המצב, שהרי הוא ממשיך לקבל דמי אבטלה בתנאי שהוא בחופשה, והמוסד לביטוח לאומי קבע שדמי אבטלה יינתנו רק למי שאינו עובד בשכר, אף אם השכר ישולם לו לאחר זמן.⁸ מנגד, יש לתת את הדעת לטענה של המעסיק שמדובר על תקופה יוצאת דופן שבה המטרה המרכזית של המדינה היא לשמור את מקומות העבודה. המדינה משקיעה כספים רבים בדמי אבטלה ובמענקים על מנת לסייע בתקופה קשה זו, ועל כן לא מסתבר שהאיסור לעבוד בזמן חל"ת משרת את המגמה הזו. מצטרפת לכך העובדה שהמדינה בודעין אינה מפקחת על יישום החל"ת, ואכן בפועל עובדים רבים ממשיכים לעבוד אף שהם בחל"ת. לאור זאת, יש ללמד זכות על מי שקיבל דמי אבטלה והמשיך בעבודתו במצב שבו למעסיק לא הייתה אפשרות כלכלית לשאת בשכר העובד והוא נאלץ להוציאו לחל"ת, אך בו זמנית הוא היה חייב לשמר את פעילות העסק כדי שלא ייסגר. משום כן ישנה ההערכה שדמי האבטלה ניתנו כדי להקל על המעסיק ולמנוע קריסת עסקים. מצב מורכב זה מוביל למסקנה כי עדיף שהפועל יעבוד ויקבל דמי אבטלה מאשר שהעסק ייסגר. סימוכין לסברה זו יש למצוא בדוגמה הבאה של שוכר בהמה אשר השתמש בה בניגוד למסוכם:

השוכר בהמה לרכוב עליה איש, לא ירכיב עליה אשה, מיהו יש אומרים דווקא לכתחלה, אבל אם עבר והרכיב עליה אשה, אף על פי שניזוקה הבהמה, אינו חייב לשלם.⁹

במקרה זה, אף שנאמר לשוכר מראש שהבהמה מיועדת רק לרכיבה של גבר ולא של אישה והוא חרג מכך, עם כל זה אין אומרים שזו פשיעה, אלא חיובי השכירות נשאר בעינם כאילו איש רכב על הבהמה. הלכה זו מנוגדת לדעת רבי מאיר האומר שכל שינוי מדעת בעל הבית נחשב לגזל. לדעת חכמים אף על פי שהמשכיר אמר במפורש שאינו מוכן לרכיבה של אישה, אין בכך גזל. וכך נימק זאת הסמ"ע:

6. כתב שו"ע, חו"מ סי' מב סעי' טו: 'לשון שרגילים לכתוב בשטרות, אע"פ שאינו מתיקון חכמים אלא לשון שנהגו ההדיטות לכתוב במקום ההוא - הולכים אחריו, ואפילו לא נכתב, דנין אותו כאלו נכתב'. עי' במאמר של הרב רון קליינמן, 'האם חוקי המדינה מחייבים כמנהג גם את מי שאינו מכיר אותם', תחומין לג (תשע"ג), עמ' 82-93.
7. בבא מציעא פג ע"א; 'מנהג מבטל הלכה' - ירושלמי, על המשנה שם.
8. שם.
9. שו"ע, חו"מ סי' שח סעי' א.

כיון דבהמה עומדת לרכוב עליה ג"כ אשה, **אף על גב דזה השוכר א"ל שירכיב עליה איש**, מ"מ לאו פשיעה מיקרי, דאם א"ל לרכוב אשה היה ג"כ משכירה לו אלא שהיה צריך להוסיף מה בשכירותו, גם זה יוסיף בשכירות ופטור מאונסין.¹⁰ על כן בתקופה זו של הקורונה ישנה אומדנה שטובת המשק גוברת על ההוראות הקבועות. ואף שלכתחילה יש להקפיד על הוראות המוסד לביטוח לאומי (כשם שלכתחילה השוכר אינו רשאי להרכיב אישה), מכל מקום לאחר מעשה אין בכך גזל.

סיכום

- א. מעסיק אשר הוציא את העובדים לחל"ת אינו יכול לדרוש מהם שיבואו לעבוד.
- ב. מי שנמצא בחל"ת אינו רשאי לעבוד אף אם השכר ישולם לו עם סיום החל"ת.
- ג. בתקופת הקורונה יש ללמד זכות על עובד שהמשיך בעבודתו אף שהוא מקבל דמי אבטלה.

10. שם ס"ק ג.